MIQUEL PÉREÇ I LA POSTERITAT DE CORELLA*

Tomàs Martínez Romero
Universitat Jaume I

1. Corella després de Corella

De vegades, l'absència de connexió entre estudiosos del món medieval i modern ha provocat la consolidació d'algunes interpretacions poc afortunades o directament equivocades quant a la pervivència d'autors i d'obres antigues durant el període incunable i postincunable. En el cas de Joan Roís de Corella, encara perduren alguns dels prejudicis de la primera tradició crítica literària catalana, que el dibuixava com una figura oblidada pels lectors del segle xvi. Afortunadament, la revisió dels primers títols impresos i l'inventari de materials dipositats en arxius i biblioteques sembla mostrar-nos[1] un període en vida de l'autor que el vincula al món de la impremta d'una manera molt activa, fins i tot com a promotor directe d'edicions, gràcies a la seua centralitat en la vida cultural valenciana d'aleshores. De fet, en aquesta època sortiren al carrer el *Psalteri* (1490), *Lo Quart del Cartoixà* (1495) i *Lo Primer del Cartoixà* (1496). En un segon moment, després de la mort de Corella, encara es difonen textos de literatura religiosa provinents de les premses valencianes i barcelonines: *Lo Segon del Cartoixà* (València, Koffman, 1500), *Història de Josep* (València, Costilla, c.1502), *Lo Quart del Cartoixà* (València, Costilla, 1513) i *Lo Primer del Cartoixà* (Barcelona, Rosembach, 1518). Però també hi queden rastres d'aquelles proses de tema mitològic i de ressons ovidians i senequians: seria el cas del *Plant dolorós de la reina Hècuba*, publicat per Joan Luschner, a Barcelona, probablement el 1498 (com vol Miquel i Planas); i de *Lo Juhí de Paris*, si admetem la possibilitat que apunta Guia[2] que els «quatre libres nomenats juhi de paris» de l'inventari de béns del llibreter Busaran († 1508) puguen identificar-se amb *Lo juí* de Corella. Encara en 1507, i a Valladolid, trobem una versió castellana de la *Història de Josep*. I això per no parlar de les edicions de *Lo passi en cobles*

* Aquest article s'inscriu dins del projecte d'investigació FFI2011-25002 del Ministerio de Ciencia e Innovación, que es desenvolupa a la Universitat Jaume I.

[1] Com bé indica Rafael M. Mérida, «Comentaris a l'entorn de la primera difusió impresa de Joan Roís de Corella», en *Estudis sobre Joan Roís de Corella*, V. Martines (ed.), Alcoi, Marfil, 1999, pp. 303-313.

[2] Josep Guia, *Fraseologia i estil. Enigmes literaris a la València del segle xv*, València, Edicions Tres i Quatre, 1999, p. 56.

de Fenollar-Martines[3], on s'inclou la coneguda *Oració* de Corella, o de la probable impressió a València d'un *Quart del Cartoixà* durant els primers anys del segle XVI[4]. Encara hi podem afegir la hipotètica existència d'una edició perduda de *Lo passi en cobles* (València, Joan Navarro, 1564) que sols reporta i coneix Ximeno[5]. Si existí mai aquesta edició, ens mostraria un impressor Navarro disposat a publicar textos religiosos valencians en una època complexa, un Navarro que imprimí també la traducció castellana de *La vida de sant Vicent Ferrer* de Miquel Péreç, escriptor vinculat estretament als exercicis literaris corellans.

De tot plegat, fa l'efecte que l'oblit de Corella, si fou tal, s'esdevingué a partir dels anys vint del segle XVI, i que si n'hi ha cap menció anterior al XVII, sembla ser molt escadussera[6]. Les edicions d'obra corellana mostren clarament, doncs, un punt d'inflexió a partir d'aquesta època, un punt gairebé final, que coincideix amb el moment fonamental de les germanies i postgermanies, de l'empenta de l'ausiasmarquisme ibèric –i, doncs, el triomf d'unes premisses literàries i poètiques altres que les de Corella–, i d'altres circumstàncies, entre les quals i en lloc preferent la publicació d'obres relacionades amb l'erasmisme i antierasmisme i, amb això, un cert desplaçament del focus d'interès temàtic cap a altres indrets i altres llengües.

De les nombroses i diverses hipòtesis sobre les causes de la "decadència" corellana, me n'interessen ara fonamentalment dues. És coneguda l'opinió de Joan Fuster[7], que intentava explicar l'oblit de

[3] Vegeu Marinela Garcia Sempere, *Lo Passi en cobles (1493). Estudi i edició*, Alacant-Barcelona, PAM-IIFV, 2002, pp. 166-187.

[4] J. L. Martos, «La literatura perduda de Joan Roís de Corella: les fonts», *Caplletra*, 45 (2008), pp. 93-112 (p. 106), tot citant Carreres de Calatayud, recorda la llicència que el 1502 atorguen els jurats de València al fill de Corella per imprimir una *Història de la Passió*, que probablement calga vincular al *Quart*. Per a una síntesi de les primeres edicions d'obra corellana, vegeu R. M. Mérida, *op. cit.*, i J. Guia, *op. cit.*, pp. 56-67.

[5] J. L. Martos, *op. cit.*, p. 103.

[6] A. López Quiles, *Literatura i espiritualitat. Aproximació a l'obra de Corella com a resposta davant Déu i l'home*, València, Institució Alfons el Magnànim, 2007, p. 29, afirma taxativament: «el coetàniament celebrat mestre Corella passa a ser ignorat després d'acabar la Guerra de les Germanies». Aquest límit és molt més ajustat a la realitat que el de 1500, i a més té l'avantatge de relacionar-se amb un fet social determinant relacionable tant amb la vida dels valencians, com amb les influències literàries i artístiques. Antoni López també indica que «la primera nota evocadora de la qualitat i quantitat de la producció corellana apareix en plena vigència de la Il·lustració valenciana, en 1747», amb la *Biblioteca Valenciana*, de J. Rodríguez.

[7] Joan Fuster, *Llibres i problemes del Renaixement*, Barcelona-València, PAM-IFV, 1989, p. 80: «La idea d'un Corella condemnat pel Sant Ofici a destruir els seus originals eròtics i "a silenci perpetu» no acaba de ser inversemblant, i concordaria amb les mutilacions materials que presenten alguns manuscrits dels seus textos [...] Ben mirat, resulta molt sospitós el ràpid oblit en què cau la figura de Roís de Corella immediatament després de la seva mort, inexplicable si tenim en compte l'enorme prestigi –i fins i tot "popularitat"– de què havia gaudit en vida. No sembla prou satisfactori atribuir-lo a un canvi de "gust" en les preferències literàries del públic local, ni tampoc que pugui imputar-se a la progressiva castellanització dels cercles culturals valencians. De moment, ningú no gosaria improvisar cap hipòtesi sobre el particular». També va en aquesta direcció J. Guia, *op. cit.*, pp. 51-52: «tot fa pensar que Corella, entre ironies i tragèdies, entre passions i sermons, mantingué les // distàncies i la dignitat respecte

Corella –que per a ell començava ja l'endemà mateix de la seua mort– per la condemnació del Sant Ofici i no considerava prou sòlides les raons que apuntaven al canvi de gust estilístic i a la castellanització com a causa determinant de la postergació del nostre autor. Modest Prats[8], tanmateix, en justificava l'oblit precisament per la moda "efímera" de la *valenciana prosa*, per l'acceptació de models castellans i pel rebuig, per *demodés*, dels textos vinculats a la prosa artitzada. No són arguments descartables i, de fet, són absolutament compatibles amb aquells altres que acabe de citar en el fragment anterior. Considere, però, que hi cal introduir alguna matisació: la poesia de Corella acomplia uns requeriments concrets, literaris i conceptuals, que l'ausiasmarquisme del XVI no hauria pogut acceptar. D'una altra banda, els criteris lògicament economicistes dels impressors havien de considerar quan més va més inviable l'edició de prosa religiosa d'una extensió tan considerable com *Lo cartoixà,* més encara quan la despesa inicial difícilment podia rendibilitzar-se amb la venda d'una obra circumscrita bàsicament a lectors en català.

José Luis Canet[9] ha mostrat d'una manera clara i precisa com hi ha diverses etapes en la història de la impremta valenciana del XVI i, si no vaig errat, aquest mapa explica en gran part els resultats de la difusió de l'obra corellana en prosa. I no sols corellana. Una mera comparació amb autors de la mateixa esfera que Corella consolida aquesta impressió. Miquel Péreç, per exemple, que exercia entre 1501 i 1517 la receptoria inquisitorial –i que, per tant, podia tenir poques prevencions de i contra el Sant Ofici–, aconseguí una bona difusió de les seues proses: tres edicions de la traducció de la *Imitació de Crist* entre 1482 i 1518, tres de *La vida de la sacratíssima verge Maria* entre 1494 i c.1515, una edició de *La vida de sant Vicent Ferrer* (1510) i una altra de *La vida de sancta Catherina de Sena* (1499). Fora d'això, hi trobem diverses traduccions al castellà de *La vida de la verge Maria*, això sí publicades a Toledo i a Sevilla, a més de l'aprofitament directe d'aquesta obra en *La vida y excelencias de la sacratíssima virgen María nuestra señora* (Valladolid 1546) de Francisco de Trasmiera[10]. També hi comptem amb una traducció al castellà de *La vida de sant Vicent Ferrer*, publicada a València en

a la Inquisició, sense trencar per això les relacions amb altres contemporanis, lletraferits o no, col·laboracionistes del Sant Ofici. Al capdavall, Corella era una persona important a la València de l'època».

[8] Modest Prats, «De Miquel Péreç a Pere Gil», en *La cultura catalana tra l'Umanesimo e il Barocco*, C. Romero i R. Arqués (eds.), Padova, Programma, 1994, pp. 375-382, p. 382.

[9] J. L. Canet, «Hagiografia valenciana (1470-1600)», *Cahiers de Framespa*: *http://framespa.univ-tlse2.fr/93318867/ 0/fiche___pagelibre/&RH=cahiers.*

[10] Carme Arronis, «Anàlisi de les *vides de Maria* de Miquel Peres i de Francisco de Trasmiera: repercussió de l'obra de Miquel Peres en la literatura castellana», en *Literatures ibèriques medievals/ Literaturas ibéricas medievales*, R. Alemany i F. Chico Rico (eds.), Alacant, Universitat d'Alacant, en premsa. Per a les edicions d'obra de Miquel Péreç, vegeu C. Arronis, *La vida de sancta Catherina de Sena de Miquel Peres*, Alacant, Universitat-Dept. Filologia Catalana, 2007, pp. 43-49.

1589 sense nom d'autor, motivada per unes causes molt concretes i ajustada subtilment als gustos i contextos de l'època, com he mostrat en un altre lloc[11]. Llevat, doncs, d'una edició (sembla reedició) de *La vida de la verge Maria* (Barcelona 1551), i mentre no tinguem més documentació sobre el tema, la major part de les obres de Miquel Péreç tingueren una fortuna molt relativa en el domini català més enllà de la tercera dècada del XVI, per bé que sí, i notable, en el castellà, la qual cosa confirma un argument que ja coneixíem: la difusió majoritària de textos en aquesta llengua i d'una extensió assumible. Dit d'una altra manera: l'oblit de les obres de Corella trenta o quaranta anys després de la seua mort té unes raons explicables a partir de les necessitats i expectatives socials, culturals i econòmiques de l'època. Dins d'aquesta parcel·la s'ha d'incloure encara el fet indicat per Prats, és a dir, l'abandó progressiu de la prosa artitzada practicada per Corella i altres escriptors, una circumstància comprovable ja en algunes de les traduccions castellanes d'aquests autors, redactades amb un estil una mica més sobri, evitant els binomis, l'adjectivació extrema o l'abús dels *coniugata uerba*. El fenomen apareix ja a València, el 1511, quan Tomàs de Vesach tradueix novament la vida de santa Caterina "planament".

La pregunta que cal fer-se ara és si la difusió de Corella durant els primers decennis del cinc-cents es deixà sentir igualment en el terreny de les intertextualitats, de l'ús creatiu de les seues obres per altres autors. La recerca caldria plantejar-la, si més no i tal com suggereixen els fets, en el marc temporal que va de 1490 al 1530. Perquè realment sembla estrany que un autor conegut i amb presència impresa en aquests anys no tingués lectors i escriptors que apreciaren les seues proses i que les feren servir d'impuls més o menys detectable en les seues pròpies obres, quan, per una altra banda, aquest aprofitament ja existia en la tradició manuscrita, molt més limitada per definició. De fet, si Joanot Martorell es beneficià abundantment de Corella; si podem afirmar amb un marge considerable de seguretat que la *Tragèdia de Caldesa* «entre el públic va obtenir tant èxit que Caldesa esdevingué personatge literari col·lectiu» i que el *Debat ab Caldesa* va ser un fruit anònim d'aquesta popularitat, en el sentit que no és de Corella[12]; si aquesta difusió arribà a les pàgines del *Jardinet d'orats* i, per tant, a l'any 1486; si existeix una *Canción de Caldesa* en un manuscrit d'origen napolità (BN París, ms. ital. 590), i per això testimoni eloqüent del coneixement assolit per l'autor i l'obra fora dels

[11] Tomàs Martínez Romero, «Sobre les causes i les estratègies editorials d'una traducció: *La vida de sant Vincente Ferrer* (1589)», *Bulletin of Spanish Studies* 88, 5 (2011), pp. 655-665; i «De la *Vida de sant Vicent*, de Miquel Péreç, a la *Vida* castellana» en *Literatures ibèriques medievals/ Literaturas ibéricas medievales*, R. Alemany i F. Chico Rico (eds.), Alacant, Universitat d'Alacant, en premsa.

[12] J. Turró, «El mite de Caldesa: Corella al *Jardinet d'orats*», *Atalaya,* 7 (1996), pp. 103-116, p. 104.

límits valencians estrictes[13]; sembla raonable demanar-se si succeeix el mateix fenomen, de coneixement i reaprofitament de Corella, quan apareix la impremta. Quan es parla de la posterioritat del nostre autor, hi ha una tendència molt marcada a limitar-la a la referència expressa de tal creador, impressor o editor, o als textos manuscrits o impresos que circulen després de 1497, sense tenir en compte la possibilitat de l'aprofitament textual, que valida igualment el prestigi i el coneixement d'un escriptor. En aquest sentit, sempre m'ha sorprès que s'haja parlat de l'estil "corellà" de Miquel Péreç, per exemple, sense haver determinat primer el seu nivell d'adhesió a les formulacions corellanes en concret o, altrament, a l'estil artitzat[14] en general.

2. Miquel Péreç i la *Vida de sant Vicent Ferrer*

El 1510 es publicava a València, per Joan Jofré de Briançó, *La vida de sant Vicent Ferrer*. La redacció de l'obra no degué ser molt anterior a aquesta data, perquè l'autor la dedicà a Na Cirera d'Alpont, esposa de Pere d'Alpont. A requeriments d'aquesta li "traduí" una vida del sant, just abans de la partida de la destinatària de la ciutat de València a la cort, a causa del nomenament de l'espòs com a regent de la Cancelleria: «pochs dies ans que partís per a la real cort, me pregà que yo volgués pendre treball de traduhir». Com que Alpont exercí el càrrec a partir de 1510, molt possiblement la partida, i per tant l'any de redacció de la *Vida*, es va produir el 1509[15].

La *Vida* de Péreç pogué ser encara conseqüència de l'interès per tot allò vicentí després de la canonització del sant, celebrada multitudinàriament a València. També hi degué influir la "moda hagiogràfica", promoguda i avalada per la *Vita Christi* de sor Isabel de Villena i *Lo cartoixà* de Corella i per les nombroses vides de sant que es realitzaren o es traduïren a la segona meitat del xvi i començament del xvi[16]. Aquests fets, a més d'altres possibles i més o menys circumstancials, expliquen l'aparició d'aquesta primera vida vicentina en català.

[13] J. Turró, art. cit., p. 106.

[14] Utilitze ací el terme "artitzat" ben conscientment, per diferenciar-lo de l'etiqueta "valenciana prosa", estudiada per Antoni Ferrando: «Comptat i debatut, l'expressió "valenciana prosa" no fou, per als escriptors i públic coetani, sinó una forma cultista de dir *llengua valenciana.* El fet que aquesta expressió haja estat usada més o menys esporàdicament per tres escriptors, editors o impressors valencians quatrecentistes i que les obres més representatives de l'estil llatinitzant i cultista de l'època siguen precisament les escrites per valencians, fa que avui ens resulte còmode d'utilitzar-la com a etiqueta historiogràfica» (A. Ferrando, «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana: la 'valenciana prosa'», *Caplletra,* 15 (1993), pp. 11-30, pp. 27-28).

[15] *La vida de sant Vicent Ferrer de Miquel Péreç*, A. Ferrando (ed. i est.), València, Universitat-Vicent Garcia Editors, 1996, p. 8.

[16] Potser hi cal tenir en compte, a més, la reforma dels dominics valencians, connectats amb corrents italians i amb moviments literaris (vegeu A. Robles, «Algunos problemas que plantea la historiografía de San Vicente», José Teixidor, OP, *Vida de San Vicente Ferrer, apóstol de Europa*, Alfonso Esponera (ed.), València, Ajuntament, 1999, vol. 1, pp. XIII-XXVIII.

Però la *Vida* de Péreç no és una traducció d'una obra concreta, com bé diu el mateix autor al començament, a l'endreça:

> Molt magnífica y virtuosa senyora, ab tan devot desig desigava veure vostra mercé *traduhida* de latí en romanç la vida del benaventurat sent Vicent Ferrer [...]. E, fermant les ànchores de la nau de la mia speransa en la virtut y potència de aquest poderós sant, prenguí la ploma, *traduhint de latí en valenciana lengua los maravellosos actes que d'aquest gloriós sant alguns famosos doctors reciten.* [...] en l'estiu de alguns dies que no tenia negocis, *he plegat de moltes parts* tots los grans que he pogut de les lahors de aquest lohat sant[17]

Es tracta, per tant, d'una obra composta de fragments traduïts d'"alguns famosos doctors", i no d'una traducció directa d'una font llatina única i assequible. Péreç "ha plegat" materials diversos a l'hora de confegir la seua prosa, sense explicitar-ne l'origen i la llengua. Si atorguem veracitat a les paraules del nostre autor, s'hi ha realitzat una selecció de fonts sobre les quals s'ha aplicat un exercici de redacció i de composició en vulgar. El que caldrà esbrinar aleshores serà quines són les fonts i com les recrea Péreç, per veure si el resultat final és independent del presumible model, quant a arguments i estil[18].

A començament del segle XVI, al marge de les poques notícies proporcionades per la butlla papal[19] i per les llegendes i històries de la rica tradició popular –poc adequades al plantejament de Péreç–, la vida del sant valencià podia llegir-se en el llatí dels primers biògrafs (i ell pretén "traduir" del llatí al vulgar, no ho oblidem), concretament a la *Vita sancti Vincentii Ferrerii* (1455) del dominic sicilià Pietro Ranzano, al capítol 8 del títol 23 de la *Pars tertia* del *Chronicon* (c. 1457) d'Antoní de Florència o a la *Vita sancti Vincentii confessoris* (1470) de Francesco Castiglione. Afortunadament, l'editor modern de *La vida de sant Vicent Ferrer*, Antoni Ferrando, ha precisat les fonts concretes que hi féu servir Péreç. D'aquesta manera, sabem que els fragments relatius a la vida i vivències del

[17] A. Ferrando, *La vida...*, *op. cit.*, p. 79.

[18] En principi, i després de veure les conclusions de Prats sobre la versió del Kempis, podem pensar que, si més no quan és llatí, el model serveix de pretext per a la recreació literària i retòrica: «La versió del Kempis que va fer Miquel Péreç és la forma extrema d'aquesta manera de traduir "de sentència en sentència". Ara ha passat a ocupar el lloc privilegiat i normatiu no pas l'estil de l'original que el traductor cultiva en la seva pròpia llengua. És fascinant comprovar com la modèstia i l'austeritat del llatí de Tomàs de Kempis es transformen en la riquesa i en l'opulència de la "valenciana prosa". [..//..] l'original és un pretext, des del punt de vista literari, per recrear una prosa que no té pràcticament cap punt de contacte amb el text llatí» (M. Prats, art. cit., pp. 378-979). Per contra, la traducció del Kempis realitzada per Pere Gil (1621) segueix a la lletra la castellana de fray Luis de Granada, i sols se n'aparta «per cercar una solució més popular».

[19] Cal recordar que les actes del procés de canonització del sant podien trobar-se a València ja a la segona meitat del XVI gràcies a l'interès del pare Antist.

sant depenen fonamentalment del *Chronicon,* mentre que aquells altres que descriuen els miracles són deutors, a més, de materials que provenen de Castiglione[20]. Hi cal fer, però, una excepció important, assenyalada per Ferrando mateix: en l'apartat «De la santedat y virtuoses costumes interiors y exteriors d'aquest gloriós sant», i més concretament en la descripció de les dues temptacions carnals superades per sant Vicent Ferrer, Péreç no segueix Antoní. Tampoc Castiglione[21]. I tanmateix una temptació ja havia estat motiu de referència a l'*Espill* de Jaume Roig, senyal inequívoc de la difusió del succés en la societat valenciana de 1455-1460, sobretot després de la butlla papal del 1458. Deia Roig que «Vissent Ferrer,/ lo sant darrer/ canonitzat,/ fon lo temptat» (vv. 5791-5794)[22], i hem de creure efectivament que la canonització serví d'impuls decisiu a les històries i llegendes vicentines. De moment, la dècada dels seixanta s'ha de considerar fonamental en la divulgació primerenca de referències d'aquesta mena, mig segle abans de l'obreta de Péreç i contemporàniament a la *Tragèdia de Caldesa*, per exemple.

Els relats de les seduccions carnals fetes al sant en la *Vida* de Péreç són, en essència i esquemàticament, semblants a molts altres de l'hagiografia antiga. Al capdavall, hom hi esperava trobar la presentació modèlica d'un personatge capaç de vèncer les circumstàncies més adverses[23]. En el nostre cas, Vicent Ferrer és temptat primerament per una jove bella i noble que s'havia enamorat d'ell i que n'havia concebut esperances falses després d'un temps en la seua Companyia, el cercle d'acompanyants itinerants que el seguien pertot. Per tal d'atènyer els objectius que pretenia, la donzella fingí una malaltia greu i així aconseguí que Vicent la visités. Com que el sant no n'acceptà les proposicions carnals i la rebutjà tot irat, l'enamorada sofrí convulsions i dolentia com si estigués posseïda pel

[20] A. Ferrando, *op. cit.*, p. 22.

[21] Allò que s'hi apropa més és: «Aspectum quoque adeo pudicum adeo venerabilem habuisse fertur, ut effeminatos atque impudicos solo intuitu ad pudicitiam castitatemque revocaret. Nam non solum infinitas paene meretrices ad poenitentiam castitatemque reduxit, verum etiam lenones, qui olim ad eum interimendum conspiraverant, solo aspectu ac sermone cum ad illum accessissent ad eius benivolentiam poenitentiamque revocavit» (C. Wittlin, «Sobre les Vides de sant Vicent Ferrer compilades per Ranzano, Antonino i Miquel Peres; amb una edició de la *Vita Sancti Vincentii* de Francesc de Castiglione», *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura* 5 (1994), pp. 5-27, p. 20.

[22] Jaume Roig, *Spill*, Anna-Isabel Peirats (ed. i estudi), València, AVL, 2010, vol. 2, p. 125.

[23] Un dels més humanament colpidors pot ser aquell relat que llegim a la versió medieval de la *Vita Pauli monachi*: «L'altre martri, qui resplandia e floria per edat de jouentut, manaren que fos menat a .i. verger molt delitós e posaren-lo en sobines e ligaren-lo sobre un lit molt ben endresat de cóseres de fluxell de ploma. E .i. molt vil fembra, qui era molt bella de cors, vench a ell co(n) tuy<s> se'n foren partits e abrassall e estranyia-li lo coll e ab les mans meneyava-li los membres vergonyosos per tal que·l excitàs e·l somogués e·l forsàs en luxúria. E lo caualler de Ihesu Christ, lo qual ab turments no auien pogut vencre, sobra·l la volentat e·l desig de lutxúria; a la perfí fo inspirat de la inspiració de Déu e ab les dents mordà's e taylà's la lengua e escupí-la en la cara d'aquella fembra qui·l besaua e axí ab la dolor de la lengua aucí's lo delit e la volentat de la lutxúria» (C. M. Batlle, «L'antiga versió catalana de la *Vita Pauli monachi* del ms. Montserrat 810», *Analecta Montserratensia*, IX (1962), p. 297-324, p. 314).

dimoni. Davant d'això, i la inutilitat dels guariments proposats pels metges, fou cridat novament Vicent Ferrer, que, malgrat tot, decidí d'anar-hi i finalment guarir-la. Una segona temptació, que Péreç exposa tot seguit, és aquella que té com a protagonista una prostituta contractada per uns envejosos, que es mostra tota nua davant del sant. Aquest opta per parlar amb ella i persuadir-la perquè abandone la seua vida anterior. Ara, doncs, hi ha perdó i conversió de costums.

Aquests fets, citats de passada per Roig, també havien passat a formar part de l'hagiografia valencianovicentina en castellà. Efectivament, ja en 1575 V. Justiniano Antist relatava la història de la jove de la Companyia de Vicent Ferrer Inés Hernández (nom que posteriorment serà assumit per tothom), i aquella altra de la "mujer errada"[24]. Diago[25] narra les històries d'una manera semblant a Antist: primerament, la d'Inés Hernández, que situa en 1390, i tot seguit la de la prostituta; en el primer cas, la dona «quedo libre del demonio, y emendo su mala vida» (p. 76), i en el segon, «tan movida a contricion, que con grandes lagrimas y solloços le pidio perdon, confessando su atrevimiento, y desverguença [...] prometiendole tambien (y assi lo cumplio) de dexar la mala y deshonesta vida que hasta entonces havia traydo» (p.78). Molt més contundent i explícit és l'il·lustrat Teixidor: ens hi presenta un Vicent Ferrer que, com que pensava que l'actuació de la prostituta era obra del dimoni, «la empezó a reprehender i afear su infernal i loco atrevimiento con tal energía i eficacia, que cooperando la mano poderosa de Dios la redujo a penitencia, de suerte que desecha en lágrimas i sollozos, pidió perdón de su atrevimiento, ofreciendo mudar su torpe vida»[26].

És clar que, en principi, aquestes vides del XVI i del XVII- XVIII poc ens poden dir de les referències historicoliteràries de Miquel Péreç. O almenys això caldria imaginar abans de llegir coses com les que afirma Antist: «Nadie me arguya que este milagro [*de Ferrer a Inés Hernàndez*] es de otro Santo más antiguo, llamado fray Juan de Salerno, en cuya vida le trae Leandro Bononiense en el libro V de los Varones Ilustres de la Orden de Predicadores; porque muy ordinaria cosa es hallarse una misma virtud y una obra heroica en dos santos, como quiera que a todos los mueve un mismo espíritu de Dios.

[24] V. Justiniano Antist, *Vida de San Vicente Ferrer*, en *Biografía y escritos de San Vicente Ferrer*, J.M. de Garganta, V. Forcada (eds. i intr.), Madrid, BAC, 1956, pp. 94-334, concretament pp. 109-112. Mereixen destacar-se'n frases com: «aunque disimuló al principio su malicia, a la postre con lágrimas y halagos le vino a descubrir su deshonesto deseo. Y para atraerle más a lo que pretendía, con la mayor vergüenza del mundo se descubrió toda. Enojóse tanto el glorioso padre de ver la desvergüenza y atrevimiento de la mala hembra, que con muy graves y resolutas palabras le reprendió el hecho, y luego*, como otro José*, *huyó del aposento*» (p. 110). És a dir, ja abans de la mort, Vicent actua com un sant Josep, que no cau en la temptació però tampoc no perdona. Resulta un detall interessant que després reprendré. Vegeu, de moment, interessants apreciacions en A. López, *op. cit.*

[25] F. Diago, *Historia de la vida, milagros, muerte, y discípulos del bienaventurado predicador apostólico valenciano S. Vicente Ferrer de la Orden de Predicadores*, Barcelona, 1600, pp.73-78.

[26] A. Esponera, ed. cit. p. 104.

Cuentan este milagro de San Vicente el obispo Ranzano, el obispo Roberto de Licio[27], el maestro fray Juan López, de Salamanca[28], y Flaminio, y acá en nuestra tierra es muy sabido, y por eso le puso el gentil poeta valenciano Jaime Roig en el libro que compuso contra las mujeres»[29].

Cal destacar tres coses de la digressió anterior: primerament, i com ja he comentat abans, la normalitat de llegir els mateixos fets virtuosos –i no virtuosos, hi cal afegir– en personatges diferents; segonament, la referència a Roig com l'iniciador d'una tradició en les lletres valencianes, ben sabuda i difosa; i en darrer lloc, que el primer a parlar-ne fou Ranzano[30]. Efectivament, Miquel Péreç tragué la informació essencial sobre les temptacions carnals de Vicent Ferrer de la *Vita* de Ranzano[31], concretament del llibre 1, cap. 3[32]:

> Fuit igitur Valentiae mulier quaedam, tam nobilitate generis clara, quam forma *corporis* [corporali] praestans: quae suggerente diabolo capta est amore ipsius Vincentii [*add*. carnali] tam ardenter, quod nullam aut animi, aut corporis quietem habere *potuit* [poterat]; sed

[27] Es tracta del sermó que escriu sobre el sant seguint la narració feta per Calixt III (vegeu A. Robles, *op. cit.*, p. XXI).

[28] Antist, a la seua *Vida* (ed. citada, p. 332), afirma que ha pogut consultar a Madrid una *Vida* de sant Vicent Ferrer redactada per fra Juan López de Salamanca i dedicada a Leonor de Pimentel, fundadora d'un convent vicentí a Plasència el 1464.

[29] J. M. de Garganta, ed. cit., p. 111. També és interessant el que ens en puga dir Sorió. Primerament, per la data de composició de la seua obra (entre 1516 i 1522); segonament, perquè es tracta d'un personatge amb relacions interessants; i en tercer lloc, perquè, com diu l'editor, «un examen algo detenido del *De viris illustribus* pone de manifiesto un verdadero predominio de la tradición oral en este tratado hagiográfico» (Fr. B., OP. Sorió, *De viris illustribus Provinciae Aragoniae Ordinis Praedicatorum*, J. M. de Garganta (ed. i estudi), València, Ins. Alfonso el Magnánimo, 1950, p. 15), per bé que també «podemos notar la influencia de relatos hagiográficos». Tanmateix, Sorió tampoc no té res a veure amb Péreç: «Sed, quoniam virtus probata crescit et tentationum turbine roboratur, non defuere qui eius pudicitiae insidiarentur. Introducta impudica femina in cella illius, quae suis eum blanditiis demulceret et in concupiscentiam eius animum inflammaret. Quam ille conspiciens et divini amoris, non concupiscentiae, igne ardens, expansis de arula, quam habebat in cella, ardentibus prunis, non parva carbonum congerie succensis, in terram super eas resiliit, et ad secum super prunas iacendum feminam invitaret; quod intuita misera illa mulier, tanto terrore percussa est ut paene exanguis // efficeretur et prae timore et admiratione turbata aufugeret; et quod contingeret enarrans, in stuporem cunctos converteret» (*ibid.*, pp. 43-44).

[30] Com indicava igualment el més informat F. H. Fages, *Historia de San Vicente Ferrer*, A. García (ed.), A. Polo de Bernabé (trad.), València, 1903, vol. 1, p. 47: «yo nada invento: todos estos relatos, todos sin excepción, se encuentran en Razzano, en Vidal y Micó, en Teixidor, yo no hago más que copiarlos».

[31] Una *Vita* que, al capdavall, es basa en les *Actes* del procés de canonització, com ha destacat tant Wittlin, art. cit., pp. 6-7, com Ferrando, ed. cit., p. 29.

[32] P. Ranzano, *Vita apostolici viri S. Vincentii Ferrerii valentini.* Ací faig servir com a base el text sense paginar que podem llegir al començament de l'edició Rocabertí, *Sancti Vincentii Ferrarii, Opera omnia*, I, València 1693, i incloc entre claudàtors les lliçons més interessants que hi aporten les *Acta Sanctorum: Aprilis*, tom. 1, Venetia 1737, pp. 482b-512a. Aprofite l'ocasió per plantejar la necessitat d'una edició filològica de l'obra de Ranzano que tinga en compte els manuscrits i totes les edicions, algunes de les quals amb omissions i errors importants, i faça més assequible aquest text fonamental de l'hagiografia vicentina.

singulis diebus frequentabat loca in quibus eum videre, aut alloqui posset. Vincentius licet eam *advenire frequentius videret* [ad se frequenter venire videret], tamen nihil *tale* [malum & sinistrum] suspicabatur: sed arbitrabatur eam aliqua devotione moveri, *ut &* [ut devotis] mulieribus consuetum est, quae servos Dei quadam naturali pietate affectuosius, quam faciant mares, pijs obsequijs venerantur. Illa autem *indies* [de die in diem] vehementissimo fervore amoris agitabatur, ac tandem quid faceret nesciens, deliberavit [*add.* corporis] gravem aegritudinem fingere, ut sic haberet opportunitatem alloquendi eum, & eidem manifestandi flammas ardentis amoris, quibus intrinsecus vrebatur. Itaque lecto aegrotantium more decubuit, coepitque multo cum clamore magnos [*add.* dolores] ostendere *cruciatus* [*om.*] ac demum in lecto *illo* [ipso] frequenter huc, & illuc tam miserabiliter versabatur, quod cunctos, qui adstabant, ad sui commiserationem mirum in modum provocabat.

Segueix la narració explicant que els metges no encerten a esbrinar la malaltia i per això hi fan venir Vicent Ferrer:

Mulier in initio non audet manifestare furorem [vehementiam] amoris, quo occupata *tenebat* [tenebatur], sed *dicit* [*om.*] facitque ea, que [*add*. pro] consuetudine Christianae Religionis ad ritum pertinent confessionis. Veruntamen interea saepe proposuit amorem, quo vrebatur, verbis exprimere; sed quando dicere incipiebat, pudor verba labijs inherentia detinebat: & sic protrahebat vlterius verba, respondebatque ad ea de quibus sanctus Confessor eam interrogabat. Et post multa verba vltro citroque habita, tandem occultum ignem mulier celare non potuit, sed omni formidine, pudoreque deposito: scito, inquit, o frater Vincenti, me non quidem corpore, sed mente *languere* [agram detineri]: & nisi tu mihi pro tua miseratione *succurras* [succurreris], scito me illico morituram: jam enim annus est, quod tuo amore adeo ardenter capta sum, ut non solum ignis ardentis flammis cor meum [*add.* quasi] exuri sentiam, sed ad tanti *furoris* [fervoris] agitationem deveni, quod frequentissime me ipsam proprijs manibus enecare decreveram. Volui tibi saepissime cordis mei *furorem* [fervorem] manifestare, sed me partim tenuit pudor faemineus, partim nomen sanctitatis, & innocentiae tuae, quae me formidare fecerunt, ne tam execrabile facimus tibi aperirem. Itaque *tamquam* [tandem] desperans, nemini meum ignem indicare volui, tacitumque usque ad hoc tempus reservavi. Mihi vero super hac re iterum atque iterum cogitanti, visum est potius ut [*add.* debuissem] hanc corporis aegritudinem *fingerem* [fingere], quo locum, tempusque opportunum haberem, quibus huius ignis flammas possem extinguere, & optata voluptate potiri. Quamobrem meum corpus, quod cernis esse pulcherrimum expono potestati tuae. Sume igitur nunc de me voluptatem, & principium faciamus, ut deinceps simus ambo indissolubili,

> ac perpetuo amore conjuncti. Haec dicens, linteum, quo tegebatur, amovit, & sese totam nudam exibuit.
> Sanctus vero Confessor admiratus impudentis foeminae audaciam, ac scelus abominabile execrans, in primis eam commonere coepit, ut nudum corpus tegeret. Deinde a tam nefario opere abducere cum severitate multa conatus est.

La història continua amb la indignació de la dona, que és posseïda pel diable, i la intervenció del sant, que l'expulsa del cos de la jove. En l'edició Rocabertí, ací acaba el capítol 3 i, en definitiva, el llibre 1, amb la referència al fet que el sant fou estalvi de les temptacions. Evidentment, enlloc no hi ha el nom d'Inés Hernàndez. La continuació del capítol 3 de Ranzano sí que és, però, a les *Acta Sanctorum*, p. 489, 17:

> Alium quoque modum diabolus machinatus est, quo fortem castumque animum ejus frangeret & ad libidinem inclinaret. Suggessit enim non nullis (qui seu religiosi seu seculares homines fuerint, nobis incertum est) ut pro experiendo sancti viri animo mulierem quamdam meretricem speciosissimam, pretio conductam, in cellam eius nocte introducerent. Captato igitur opportuno tempore, quo videlicet Vincentius ipse ex more in ecclesia orationi insistebat, memorata femina in cellam eius introducta est. Vincentius ergo ab oratione regrediens, clauso ostio, & in locum, ubi dormire solebat, veniens, respicit ibi illam mulierem sedentem, & in primo aspectu vehementer obstupuit, & antequam alloqueretur, multa cogitabat: sed tandem existimavit illam non esse mulierem ut videbatur, sed potius diabolum, qui in mulieres specie eum decipere voluisset.

Després de la conversa entre tots dos, ella li fa veure que no és el dimoni i Vicent la indueix a la vida honesta: «post multa verba salutifera correptionis, cor meretricis ita mutatum est, itaque flexum, quod uberrimis lacrymis humi prostata, a viro Dei veniam petiit, & promisit ei meretricium se vele relinquere».

3. LA RECREACIÓ DE MIQUEL PÉREÇ

És clar, doncs, d'on trau Péreç el material argumentatiu d'aquestes línies de la *Vida de sant Vicent Ferrer*. Però també ho és que els elements de base són sotmesos a "manipulacions poètiques"[33], en el sentit que hi ha una recreació que va més enllà de la mera juxtaposició de fragments traduïts. Ranzano li ofereix el material a partir del qual "retoritzar", per tal d'oferir un producte literari que es vol diferent. I en aquest procés d'"artització", de composició retòrica,

[33] A. Ferrando, ed. cit., p. 32.

té molt a veure la concepció estilística de l'autor. Com ja he indicat més amunt, és en aquest terreny on s'ha destacat el pes específic de Corella, de model de referència ... fins a l'extrem de considerar Péreç imitador de l'estil corellà i, per tant, molt poc original en aquesta parcel·la. Elements "corellans" de la *Vida* de Péreç serien, doncs, els *coniugata verba*[34], els doblets sinonímics, l'adjectivació extrema, la hipotaxi, etc.[35]: «així com aquell estel les escures tenebres de la nit bandeja, així aquest luminós sant les fosques tenebres de infidelitat bandejava» [0.2], «ab la resplandor de la sua luminosa doctrina, bandejàs tan escures tenebres» [1.1], «és stat hun diligent ortolà de l'ort de la militant Sglésia» [0.2], «És stat un sabut obrer de la militant Sglésia» [0.2], «Feya venir dels stèrils y deserts térmens de la infidelitat als fèrtils y abundosos vergers de la santa fe cathòlica» [1.8], etc. Ara bé, des d'aquesta perspectiva, tot autor "artitzat" del XV podria qualificar-se directament de "corellà" o seguidor de Corella. I no és que dubte que una part d'aquests autors ho siguen, de seguidors del nostre escriptor, però cal confirmar-ho amb més precisió i fins i tot mirar de limitar-ne les influències. En aquest sentit, per exemple, quan en l'endreça de *La vida de la sacratíssima Verge Maria* (1494), Miquel Péreç diu que no ha «cercat les fulles e flors dels verds camps de la elegant poesia, mas só entrat en lo delitós verger de la sagrada Scriptura», hi fa servir un estilema present en el *Parlament en casa de Berenguer Mercader* de Corella. La qüestió es fa una mica més interessant quan descobrim que *La vida de la Verge Maria* fou dedicada a Na Monpalaua d'Escrivà, és a dir, a l'esposa del mestre racional Joan Escrivà, un d'aquells personatges que intervenen –o Corella hi fa intervenir– en el *Parlament*.

Hi ha res d'açò en *La vida de sant Vicent Ferrer*? Frases com ara «fermant les ànchores de la nau de la mia sperança» recorden novament el *Parlament* corellà. De la mateixa manera, i malgrat la topicitat, «que no poria conplidament scriure amb quin goig y consolació estrema desijava veure del naxedor fill la benaventurada presència» [1.1] o «y ab graciós gest y continença» [1.4] recorden insistentment llocs concrets de la *Tragèdia de Caldesa*[36]; per exemple: «Com, donchs, serà causa de tanta dolor escriure's pugua?» (6-7), «gràçia [e] gentil continença de l[a] qual d'escriure deixe» (63-64). Tanmateix, podria tractar-se perfectament del recurs a expressions

[34] Ja destacats per C. Wittlin, art. cit., p. 11: «fermant les ànchores de la nau de la mia sperança», «prenguí la ploma», «regava los florits camps de la cathòlica Sgleya», «mereixqué atényer», «que·ls feya venir dels stèrils y deserts térmens de la infidelitat als fèrtils y abundosos vergers de la santa fe cathòlica», «acabant semblants paraules, se partí».

[35] Cite sempre de l'edició d'A. Ferrando, ja indicada en notes anteriors, tot indicant-ne el capítol.

[36] Hi faig servir l'edició de F. Rico («Imágenes del Prerrenacimiento español: Joan Roís de Corella y la *Tragèdia de Caldesa*», en *Estudios de literatura española y francesa, siglos XVI y XVII. Homenaje a Horst Baader*, F. Gewecke (ed.), Frankfurt am Main, K.D. Vervuert, 1984, pp. 15-27), amb indicació de ratlla.

literàries habituals aleshores. El record d'expressions corellanes en la *Vida* es fa més i més evident quan acarem el fragment de les temptacions de Vicent Ferrer a què m'he referit més amunt amb paràgrafs de la *Tragèdia de Caldesa*, una comparació que, més enllà d'estilemes ocasionals i formularis, permet de pensar en una dependència més íntima entre ambdues obres (de model conscient o latent, de referència ...):

Tingué tot lo temps de son viure la sua virginitat guardada, que nenguna astúcia per l'enemich dimoni fabricada no la y pogué fer perdre. Era lo benaventurat sant de tan graciós aspecte y presència que una stimada dona se enamorà axí granment de aquell que, nit y jorn, en altra cosa no pensava. Encengué l'infernal drach, ab lo vent de les ales de la sua temptació, tan enceses flames de amor desonesta en lo cor de la miserable dona, que cercava diversos camins y vies per on al verge y puríssim sant pogués descobrir lo foch de la secreta passió que la cremava. Fengint tenir mal de costat tan gran que la sua vida perillava, tramés per lo benaventurat sant pregant-lo que, sens alguna tarda, volgués venir per confessarla. Arribà sens molt tardar y, entrant en la cambra, tots los de la casa se n'ixqueren. [...] No curà la desonesta dona a tan santes y profitoses paraules respondre, mas, ab hun dolorós sospir, ab hun entrestit gest y continença, li dix la gran passió que per causa de la strema amor que li tenia la turmentava. Foren per al cast y honest sant aquestes desonestes paraules axí abominables que, aprés que mogut de caritat ab discretes rahons la agué corregida y amonestada, se partí de aquella. [3.2].... Stant una nit en aquesta alta y devota contemplació aquest contemplatiu sant, posaren aquells dos malignes frares una desonesta dona en la tancada cetla perquè, venint lo verge e honest sant, lo inestimable joyel de la guardada virginitat li pogués robar y pendre. Les ores de la santíssima creu deya quant, tornant de la sagrada sglésia, véu en la tancada cambra, en lo loch on ell dormir acostumava, la scelerada dona asseyta [3.3]

Ffengia la bella senyora tant contentament de mos passats servirs e presents paraules, que tot lo que a sa volentat, persona e viure s'esguardava, abandonadament deixà en discreçió de ma coneixença. Mas, perquè de mi sols no fos ver parahís en aquest món haver atès, aprés poch espay de tant reposat estament, tocant a la porta de la casa, dix l'avisada senyora que per aquella hora esperava una persona, ab la qual sens tarda desempaxant de molta neçessitat breus fahenes, a mi tornaria, perquè ab més repòs tot aquell jorn algú no [tingués] poder partir dos persones, a les quals estrema benvolença en tan alta e delitosa concòrdia acordava.

Ab esperança de tant discretes noves, romanguí yo sol en la cambra, la porta de la qual ella no s'oblidà ab fel tancadura sagellar. [...] Dreçant los ulls a una pocha finestra que en lo pati de la casa responia, viu un home que, ab continença d'esperar algun altre, suaus passos passejava.» (r. 29-51). «ab diverssitat de tan inpossibles penssaments, me partí de la cambra ho sepulcre ha hon tanta pena sofert havia.» (r. 148-149)

4. «VOLGUÉS IL·LUMINAR ... PER A COMPONDRE AQUESTA SUA SANTA VIDA»

Aquestes paraules, extretes novament de l'endreça de *La vida de sant Vicent Ferrer*, ens parlen d'una redacció a partir d'uns elements previs, i no d'una traducció estricta, malgrat que l'endreça mateixa tinga la formulació característica dels pròlegs dels traductors. De fet, Péreç havia de presentar-la com una traducció (i en molts sentits ho era) per tal d'oferir el producte que se li demanava. Això certifica les estretes relacions entre la traducció i la recreació literària, en el sentit que els materials primigenis servien per a la confecció d'una nova obra que planejava des del principi l'aprofitament temàtic o estilístic de composicions precedents [37]. Dit altrament, ens situem en un camp altre que la còpia i el plagi, o la mera substitució lingüística (en el cas de models llatins). Ha de restar clarament definit, per tant, el tipus de treball que realitza i els objectius que s'hi planteja Péreç per allunyar-lo, amb propietat, del terreny dels simples imitadors.

El nivell d'adequació dels materials aliens al nou context ens pot permetre d'avaluar el treball de Péreç. En el cas concret de *La vida de sant Vicent Ferrer*, i si fem cas a l'endreça, Péreç no tractaria simplement d'amplificar o de complementar estilísticament una estructura ja determinada, sinó que hi hauria una reflexió conscient sobre l'arquitectura de la construcció literària de l'obreta hagiogràfica valenciana prèvia a qualsevol altra concreció. A l'hora de triarne els elements constitutius, la comunitat temàtica amb la *Tragèdia* hi podria haver jugat un paper fonamental, prescindint del fet que el pensament corellà sobre l'amor reflectit en *La tragèdia de Caldesa* no pot tenir ni té una correspondència exacta en la *Vida* de Péreç, i més específicament en el capítol dedicat a les temptacions, més enllà del nivell de l'anècdota concreta. Per això mateix, en la *Vida,* no hi hauria cap inconvenient a fer servir de model de referència la *Tragèdia*, independentment de l'horitzó teòric i de la finalitat literària de Corella.

Si tot funciona exactament així, i la relació que he establert més amunt entre els textos de Péreç i Corella és correcta, hauríem d'acceptar que Péreç elevava a la categoria de referent literari una obra corellana, tot i que sense assumir-ne els principis ètics i poètics que la individuen en origen. I no és estrany que *La vida de sant Vicent Ferrer* siga la darrera prosa coneguda i editada de Péreç (1510), perquè marca un procés de maduresa de l'autor, realment important quant al maneig de les fonts, i perquè apunta cap a una veneració i

[37] En el sentit que exposa R. Copeland, *Rhetoric, Hermeneutics, and Translation in the Middle Ages*, Cambridge University Press, 1991, p. 27: «Imitation can also take the form of reworking one's ancient predecessors, as in Cicero's advice to Brutus to "modernize" the elder Cato (*Brutus* 27.68), so that eloquence is revitalized from one epoch to the next. The relationship between model and copy, like the relationship of lineage, is predicated on the act of invention: the model, or ancestor, discovers and posits the ground for future invention».

una pervivència de Corella una dotzena d'anys després de la mort, quan encara s'editaven les seues composicions.

Què devia suggerir la *Tragèdia de Caldesa* a Péreç? Com la interpretà i llegí? En féu una lectura "realista estricta"? La considerà "una contarella malgirbada"? O més aviat la interpretà en sentit "exemplar"?[38] Tant Cingolani com Cantavella han argumentat en contra d'una lectura autobiogràfica de l'obra, tot establint-ne paral·lelismes i parentius amb Ovidi, Terenci, la pseudobiografia eròtica o la narrativa sentimental[39]. Cap del models apuntats no pot donar raó d'una relació de la *Tragèdia* amb paradigmes hagiogràfics –i, per tant, homologables amb l'obreta de Péreç–, però sí amb altres d'exemplars o moralitzadors. La imatge d'una Caldesa "traïdora necessària", víctima i objecte de pena[40], sí que ens pot transportar a l'escena d'una dona que tempta Vicent Ferrer; s'exemplifica aleshores la força moral del futur sant. No estic dient amb això que la Caldesa corellana fos identificada pel seu autor amb una prostituta, sinó que les dues dones que ens presenten els hagiògrafs de Vicent Ferrer acomplien igualment aquesta funció de víctima necessària.

Una altra cosa ben diferent serien els protagonistes masculins, perquè el protagonista de la *Tragèdia* no és el de la *Vida*, ni els objectius finals de tots dos, tampoc. Tot i que previsible per la diferent entitat dels agents (el Corella de la ficció i el Ferrer de l'hagiografia), els resultats són també, a nivell intern, diferents: el sant pot perdonar perquè mai no ha caigut ni ha pretès involucrar-se en cap activitat amatòria; per tant, la seua actitud és positivament exemplar, contràriament al protagonista de la *Tragèdia.* És la diferència que hi ha entre la ficció potencialment exemplar i l'hagiografia potencialment literària[41]. El personatge de Vicent Ferrer sí que pot perdonar la prostituta o la pecadora, perquè ell, com a enviat de Déu, ho pot fer i perquè, contràriament al protagonista de Corella, no ha actuat de manera oposada al seu pensament moral. La prostituta de la *Vida* sí que actua i pot actuar com una Magdalena.

---

[38] És evident que hi faig referència a les tres possibles "lectures" de la *Tragèdia* que ja fa anys va plantejar Lola Badia, «Ficció autobiogràfica i experiència lírica a la *Tragèdia de Caldesa* de Joan Roís de Corella», en *Tradició i modernitat als segles xiv i xv,* Barcelona-València, PAM-IFV, 1993, pp. 73-91, pp. 77-79: la "realista estricta", segons la qual un client del prostíbul veu i comprova que ell no és l'únic amant; l'"exemplar", que es reforça mitjançant el recurs autobiogràfic, amb una estimada caiguda i una caricatura de la *fina amor*; o la identificació de la *Tragèdia de Caldesa* amb "una contarella malgirbada".

[39] Rosanna Cantavella, «Aspectes argumentals de la *Tragèdia de Caldesa*», en *Ausiàs March i el món cultural del segle xv*, R. Alemany (ed.), Alacant, IIFV, 1999, pp. 299-318; Stefano M. Cingolani, *Joan Roís de Corella: La importància de dir-se honest*, València, Edicions Tres i Quatre, 1998.

[40] L. Badia, *op. cit.*, p. 91.

[41] Quan dic això, estic pensant en la diferenciació de Baños entre l'hagiografia literària i hagiografia historiogràfica, que curiosament ja situa a final del segle xv, és a dir, en l'època de Miquel Péreç (F. Baños, *Las Vidas de santos en la literatura medieval española*, Madrid, Ediciones del Laberinto, 2003, p. 44).

Péreç no es capbussa en les fonts que maneja Corella[42] ni hi fa una reflexió literariopoètica comparable a la que aquest orquestra en la *Tragèdia*. Péreç no va pensar mai en la transgressió d'un codi amorós, sinó en la moralitat; dit altrament, aquest no hi voldria captar i aprofitar la transgressió literària i amorosa present en la *Tragèdia*, sinó en tot cas el to i l'exemplaritat, ambdues coses perfectament combinables en el context hagiogràfic presentat per Ranzano. De l'anècdota, importava el descobriment de la «deshonestedat» i la demanda de perdó, la maldat en si, però no el comportament anterior d'ell (que busca l'acostament a la dona) ni la negació del perdó, que sí que són presents en Corella; quant al to, interessava tot. Potser el que hauria volgut tenir Pereç, com a model de la seua composició, eren les hagiografies i les traduccions corellanes de matèria religiosa. Tanmateix la història de la Magdalena de Corella, aquella que potencialment més li podia servir en la *Vida*, amb la manca de sexualitat explícita, esdevenia temàticament impossible de fer compatible amb la història que narrava Ranzano. Aquesta història-anècdota marc, extreta de la tradició hagiogràfica vicentina, exigia –això sí– l'adequació conceptual dels nous components: no hi ha cap desengany amorós simplement perquè, en el cas de Vicent Ferrer, no hi ha possibilitat de plantejar-lo. Si les històries ovidianes funcionaven com *exempla* que provaven la doctrina personal de Corella[43], la història de la temptació luxuriosa frustrada per sant Vicent Ferrer era promocionada pels hagiògrafs com a prova irrefutable de la bondat i santedat del personatge neguitejat per aquestes circumstàncies rebutjables.

En la *Vida* de Péreç el pecat és unidireccional i el perdó existeix, entre d'altres coses perquè li ho imposa el text a partir del qual treballa i les circumstàncies. L'esquema de l'anècdota exemplar de la *Tragèdia* devia ser allò que l'atreia i el que probablement li va fer recordar aquest text corellà per damunt de tot. Si, en el moment de la composició de la *Vida de sant Vicent Ferrer*, Péreç va actuar realment així, ja tenim una de les possibles «lectures» de contemporanis de Corella i dels continuadors immediats. I no és inaudit que siga d'aquesta manera. Ja m'he referit abans a l'existència d'una *Canción de Caldesa*, una composició en castellà copiada en un manuscrit d'origen napolità, on hi ha una súplica directa a la Mare de Déu per tal de fer-se perdonar i poder consolar-se pels pecats de joventut: «No mires a los delytos/ de mi tierna juventud,/ mas por tu suma virtud/ raelos de tus escritos;/ e depues de perdonada/ del tu Fijo

[42] De fet, més d'un estilema, idea o recurs present a la *Tragèdia de Caldesa* i traspassat a *La vida de sant Vicent Ferrer* –en aquesta ocasió sense ser-ne conscient del deute– pot remetre en darrer terme als *Amores* ovidians. Sobre l'aprofitament d'Ovidi en l'obra corellana, vegeu Carles Garriga, «*Vidi cum foribus lassus prodiret amator*», *Els Marges*, 51 (1994), pp. 86-99; i S. M. Cingolani, *op. cit.*, pp. 280-286.

[43] L. Badia, «*Aucis Amors.* Teoria i pràctica del desengany d'amor segons Joan Roís de Corella», en *Actas do IV Congresso da Associação Hispánica de Literatura Medieval*, Lisboa, Cosmos, 1993, vol. 3, pp. 275-282, p. 275.

tanto dino/ *fas que syga tal camino/en esta breve jornada/por do sea aconsolada*»[44].

Miquel Péreç no és Corella, però tampoc podem ventilar aquest capítol d'història literària amb la conclusió fusteriana que Péreç era «traductor de la *Imitació de Crist* i plagiari de qui podia en les seves altres manufactures»[45]. I no perquè siga inexacta del tot, sinó perquè necessita moltes matisacions i contextualitzacions. La primera de les quals, el fet que s'hagen d'avaluar les causes i les conseqüències dels manlleus, els nivells de reelaboració i d'adequació al nou context i, sobretot, el producte final com a entitat diferenciada dels components que el motiven i el suggereixen. Al capdavall, tot aprofitament posterior d'una obra n'assegura la lectura i la pervivència.

Recibido: 20/02/2011
Aceptado: 3/10/2011

[44] J. Turró, art. cit., p. 113.

[45] Joan Fuster, *La Decadència al País Valencià*, Barcelona, Curial, 1985, 2.ª ed., p. 121.

RESUM: Anàlisi dels diversos factors que justifiquen l'absència gairebé total de Joan Roís de Corella del panorama imprès a partir de c. 1530. A partir d'aquest fet, es demana sobre la possibilitat d'un estudi de la posterioritat de l'autor a partir de l'aprofitament implícit o explícit d'obra seua, és a dir, de les intertextualitats corellanes en les composicions de la generació de les acaballes del segle XV. La pregunta es contesta amb la detecció d'un més que probable eco de la *Tragèdia de Caldesa* en Miquel Péreç.

ABSTRACT: Analysis of the several factors that justify the almost total absence of Joan Roís de Corella of the panorama printed after 1530. Considering this fact as a starting point, the possibility of a study of the posteriority of the author by the implicit or explicit exploitation of his work arises. Thus, the Corellian intertextualities in the compositions of the final stages of the 15th century are therefore analysed. The question is answered with the detection of one more than probable echo of the *Tragedia de Caldesa* in Miquel Péreç' works.

PARAULES CLAU: posterioritat de Corella, Miquel Péreç, intertextualitats corellanes, impremta s. XVI, literatura religiosa.

KEYWORDS: posteriority of Corella, Miquel Péreç, Corellian intertextualities, religious literature, 16th Century printing.